

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Zolnai Klára 1892—1945. Az Országos Széchényi Könyvtár háborús áldozatai között kell megemlékeznünk róla. Az ostromot megelőző idők nehéz életviszonyai, az ostrom borzalmai ásták alá egészségét. Az ostromot követő járvány már nem a régi, szívósan ellenálló, hanem a háborús körülményektől megviselt szervezetét támadta meg és ragadta el körülökből 15 évi szolgálat után fáradhatatlan, örökké tevékeny tár-sunkat.

ZOLNAI KLÁRA 1892-ben Székesfehérváron született, középiskoláit a kolozsvári állami felsőbb leányiskolában és az ottani kegyesrendi főgim-náziumban végezte, majd az Országos Zeneművészeti Főiskolán zene-tanári oklevelet szerzett és tizenöt évig zenetanárként működött. A huszas évek legvégén kezdte meg egyetemi tanulmányait és még mint egyetemi hallgató, 1930-ban önkéntes gyakornokként az Országos Széchényi Könyvtár szolgálatába lépett. Doktori oklevelének megszerzése után, 1932-ben napidíjasként alkalmaztatott. Utolsó kinevezését könyvtárnokká 1944-ben kapta. ZOLNAI KLÁRÁNAK a könyvtári szolgálat nem a hivatal szokványos ellátását, hanem hivatást jelentett. Bármely állomásra ren-delte a Könyvtár vezetősége, ő mindenkor alapos szakismerettel, a leg-kisebb részletre kiterjedő minuciózus pontossággal látta el munkáját. Résztvett az Apponyi Könyvtár feldolgozásában, mint a kölcsönző állo-más tisztviselője pedig körültekintő gondosságával és lelkiismeretességével sok-sok száz régi kölcsönzőnél kallódó könyvet mentett meg a Könyv-tárnak. Néha valóságos nyomozást indított egy-egy elköltözött vagy idő-közben elhunyt kölcsönzőnél maradt könyv után. A reference-osztály vezetőjeként időt és fáradságot nem kímélve sok szaktudással és kitűnő filológiai érzékkel tette magáévá kutatóközönségünk problémáit. Egy-egy nehezebben megközelíthető kérdés megoldására a szokásos reference-szol-gálat és a hivatalos órák határain túl messze túlmenően éjt nappallá téve valóságos bibliográfiákat készített hozzáforduló közönségünknek.

Tudományos munkásságát is a bibliográfia terén fejtette ki. Főmun-kája a *Bibliographia bibliothecae regis Mathiae Corvini* (Bp., 1942, Országos Széchényi Könyvtár, 160 l.), a Corvina irodalmát öleli fel, annak történetét követő csoportosításban. A munka „bibliographie rai-sonnée” és egyben analitikus bibliográfia is, amennyiben nemcsak Mátyás király könyvtárával és a Corvinákkal foglalkozó műveket és cikkeket lajstromozza, hanem azokat a munkákat is, melyekben a Corvináról és annak kódexanyagáról jelentősebb említés történik. A gondos és alapos munka sokáig hasznos és forgatott kézikönyve lesz a Corvina-kérdésnek.

ZOLNAI KLÁRA az ostrom után már nem tért vissza hivatalába. A Gondviselés megkímélte a háborúdúlta Könyvtárunk látványától. Betegágán, néha már félig önkívületben is, ezer kérdése volt, nem esett-e kár, nem pusztult-e el semmi, nem történt-e baja kartársainak. Annyi aggodalom és szeretet volt érdeklődésében, hogy látogatói mindent letagadtak. Ő a régi Könyvtár képét vitte magával.

Eltávozása háborútól megviselt Intézetünknek egyik legnagyobb vesztesége, serény, gondos keze hiányzik az újjáépítés munkájában. De még jobban hiányzik mindig segitenikész, kartársi szellemtől áthatott, talpig becsületes, jellemzilárd lénye azoknak, akiket az elmúlt viharos idők a régi Könyvtárból meghagytak. G. A.

Joó Tibor 1901—1945 Ő volt közöttünk az örök optimista. Derűs lényével, becsületes igaz magyar szívével lehetőleg az élet napos oldalára fordult. Egyetlen gondja a rabságba sodort magyarság sorsa. Rendületlenül bízott jövőjében, abban, hogy a helyes útra mielőbb rátalál és meggyőződését ellentmondást nem tűrő hangon, bátran vallotta. De mire az általa oly mélységesen gyűlölt nácihadat kiverték az országból, már nem élt. A felszabadulás pillanatának élményét megtagadta tőle a sors.

Szinte látom bizakodó hangulatban, Buda hosszú ostroma alatt a bunkerban. Hiszen családja körében volt, szép otthonát sem érte gránát-tűz. S akkor a már elcsendesedő harc utolsó napján kimegy az utcára s egy robbanó légiakna szilánkja halálra sebzí.

Az Apponyi-Könyvtár, a Nemzeti Múzeumnak kutatóktól és könyvbarátoktól sűrűn látogatott helye, most szomorú képet nyújt. APPONYI SÁNDOR féltve őrzött és a bombaveszély elől a veszprémi hegy mélyébe menekített Hungaricait, náci hurcolták el. A könyvtár két állandó lakója, HALÁSZ GÁBOR és JOÓ TIBOR többé nem tér vissza. Egyiket, méltatlanul munkatáborba hurcolva, gyilkos kór ölte meg. A másik a szilánkos sérültek szomorú sorsát követte. Szilánktól sérülten magam is hónapokig küzdöttem az életért, de megengedtetett, hogy visszatérjek és ezentúl a könyvek mellett e két igaz barát, a két legjobb kolléga emlékét is őrzöm.

JOÓ TIBOR korai halála komoly vesztesége könyvtárunknak és a magyar tudománynak. Bár történetfilozófiai munkássága mindenekelőtt az egyetem felé vonzotta, filozófiai műveltségét a Széchenyi Könyvtár Kézirattárában töltött évek alatt is értékesítette. Annak tudatában, hogy a hazai filozófia történelmének megírása a magyar tudomány régi tartozása, megkezdte a magyar filozófiai irodalomnak számbavételét. Elsőnek a hazai bölcselek magyar nyelvű kéziratait foglalta kitérően szerkesztett jegyzékbe s ez a Széchenyi Könyvtár kiadványai sorában meg is jelent. A pedagógiai és iskolatörténelmi kéziratokról készült lajstrom sajtó alá rendezése, halála miatt már a Könyvtárra hárul. Sokoldalú érdeklődésének köszönhető még, híres magyar színészek leveleinek az Irodalmi Levelestárból történt kiválogatása; ezzel a Rédey Tivadar által kezdeményezett Színháztörténelmi Gyűjtemény felállításában ő is részt vett.

A legutóbbi évek politikai élete JOÓ TIBORT mindinkább a publicisztika szolgálatába állította. Napilapok és folyóiratok hasábjain a ma-

gyar társadalom, állam és nemzet kérdéseivel foglalkozott, dacolt a cenzura szigorával és a magyar mult tanulságaira figyelmeztetve, lelkesen hangolta az idegen propagandától károsan befolyásolt közvéleményt. Most már a túlvilági magyarokat gyűjti maga köré s félkarral talán még lelkesebben beszél nekik a magyarság hivatásáról, jogairól és kötelességeiről az ég alatt.

HUBAY ILONA.

A kötelepéldányszolgáltatás fejlődése és visszaesése az utóbbi esztendőben. Ha az Országos Széchényi Könyvtár 1935—1943. évi kötelepéldányszolgáltatását tanulmányozom, legszembetűnőbb az a körülmény, hogy a nagyobb ellenőrzés minő ugrásszerű eredményt ért el a beszolgáltatások terén.

A Könyvtár a törvény szigorú és következetes megtartásának ellenőrzésével elérte, hogy a nyomtatók már nem merik a nyomdatermékeiket hiányosan beküldeni, vigyáznak a beküldés határidejére és ügyelnek, hogy a törvény által előírt módon állítsák össze kimutatásaikat. A kötelepéldánybeszolgáltatás és ellenőrzés közötti nagy összefüggést egypár adattal világítom meg. 1935-ben 852 nyomda közül 223, 1943-ban 1180 közül csak 25 nem adott életjelt. A javulás évről-évre fokozatosan történt.

Hogy az 1944—1945. évek kötelepéldányszolgáltatása mennyiben tudott megfelelni a kötelepéldánytörvénynek, azt a következőkben ismertetem.

1944 első negyedében — amikor még a háborús események a nyomdák működésében nagyobb zavarokat nem okoztak — 398 fővárosi nyomda közül 22 nem adott életjelt; az év utolsó hónapjában — amely már telítve volt a háborús cselekmények borzalmaival — 368 nem jelentkezett. Körülbelül ugyanez az arány vidéken. A 785 vidéki nyomda közül az első évnegyedben 59, az utolsó hónapban 757 maradt jelentésetel nélkül. Azonban az, hogy 1183 nyomdánk közül az év végén csak 58 szolgáltatotta be kiadványait, még nem azt jelenti, mintha a többi 1125 nem működött volna, vagy kötelességmulasztást követett volna el a beszolgáltatás terén. Ezek a szomorú számok inkább azt fejezik ki, hogy hány nyomda ment tönkre, vagy benuult meg olyan fokban, hogy az összegyűjtött kötelepéldányokat beküldeni már nem tudták. Meg kell említenem, hogy a 11.000/1944. M. E. rendelet megvonta a zsidók számára kiadott iparjogosítványokat. Ez is mintegy 17% nyomdacsökkenést okozott.

A harctéri események és a főváros ostroma pótolhatatlan károkat okozott a nyomdavidágban. A németek kivonulásuk előtt a nyomdagépeket több helyen leszerelték, vagy felrobbantották, számos nyomdát bombatalálat ért, vagy más okból szünetel. Több fővárosi nyomdát is ért bombatalálat. A nagymultú Franklin-Társulat a nyomdával együtt teljesen elpusztult. Vidékről eddig Balassagyarmat, Barcs, Békéscsaba, Cegléd, Csurgó, Debrecen, Gödöllő, Mezőkövesd, Mezőtúr, Nagykőrös, Miskolc, Nagyatád, Sárvár, Siklós, Sopron, Soroksár, Szeged, Szombat-hely, Tiszaföldvár és Zalaegerszeg városok, illetve községek területén működő nyomdákban érkezett károsodási jelentés. A Könyvtárnak a tel-

jes nyomdakárokról és a megsemmisült kötelesspéldányok mennyiségéről még nincs teljes képe, annyi azonban bizonyos, hogy rengeteg elküldésre előkészített anyag lett az ostrom alatt részben a tűz martaléka, részben más okból nem került rendeltetési helyére.

Most még röviden megemlítem, milyen körülmények között gondtal iparkodott a Könyvtár az 1944. év augusztusában, amikor Erdély délkeleti részében megindult a nagy orosz offenzíva, a nyomdatermékek kötelesspéldányaiból a jövő számára minél többet megszerezni. Ezért az 1929. évi XI. tc. 36. §-a 10. bekezdésére való hivatkozással felszólította a nagyobb budapesti és vidéki, főleg hírlapelőállító nyomdákat, hogy a beszolgáltatásra kötelezett nyomdatermékeket megjelenésük után ne negyedévenként, hanem félhavasokként küldjék be. Nyomdánk a kérdésben nagy megértést tanúsítottak. A felszólítás eredményes volt.

Budapest ostroma után Könyvtárunk nem folytathatta a kötelesspéldányok számonkérését. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány ugyanis úgy rendelkezett (390/1945. M. E.), hogy a nyomtatók a kötelesspéldányaikat a területileg illetékes törvényhatóság első tisztviselőjéhez küldjék. Az Országos Széchényi Könyvtár a vallás- és közoktatásügyi miniszter útján rögtön kérte a rendelet hatálytalanságát. Tette ezt elsősorban azért, mert hiányzott a rendeletben a beszolgáltatási kötelezettség szankciója, másrészt, mert az az aggodalma volt, hogy idegen szerv bekapcsolása bonyolítani és késleltetni fogja a kötelesspéldányszolgáltatást. A rendelet hatálytalanságát csak szeptember hó 1-én történt meg. Voltak azonban nyomdák mind a fővárosban, mind vidéken, melyek a szóbanforgó rendeletről nem tudtak és továbbra is az Országos Széchényi Könyvtárba küldték be kötelesspéldányaikat.

A Könyvtárnak még most sincs teljes képe az újonnan megalakult vagy a működésben maradt nyomdákra. Április hó végén a Városháza illetékes ügyosztályában nyert értesülés szerint Budapesten csak öt működő nyomda volt. Ma már körülbelül 300-ról van értesülésünk. Ezek közül 80 küldött anyagot, 53 nemleges jelentést. A vidéki nyomdákra kevesebb ismeretünk van. Összesen 109-ről van tudomásunk. Éppen ezért kénytelen volt a Könyvtár az összes törvényhatósági terület első tisztviselőit felszólítani és kérni, hogy a területükön működő nyomdákat jelentsék be.

Végül megemlítem, hogy az ostrom után bizony nagyon nehezen indult meg az új nyomdatermékek előállítása. Nagy a papírhány. Tíz hónappal az ostrom után összesen 670 könyv, illetve füzet, 95 fővárosi, 66 vidéki hírlap, illetve folyóirat, 4340 plakát, gyászjelentés és egylevelés nyomdatermék megjelenéséről van tudomásunk. Megemlítem még azt is, hogy a beszolgáltatásban nincs meg a régi rend. Tetszés szerinti időben küldik be az anyagot. A kísérő kimutatásokban hiányzik az előírt csoportosítás, nincs tudomásunk arról, vajjon a kötelesspéldányokat hiánytalanul kapjuk-e.

A Könyvtárnak nagy gondot okoz, hogyan fogja tudni a beküldésre előkészített megsemmisült kötelesspéldányokat más úton pótolni. Számít a közgyűjtemények hathatós segítségére és reméli, hogy az átmeneti idő-

tól, körülbelül 1944 októbertől, megjelent sajtótermékeket összegyűjti és eljuttatja a valamennyi magyarországi nyomtatvány megőrzésére hivatott Országos Széchényi Könyvtárba. De számít a társadalom megértő közreműködésére is, amely eddig is jelentékeny mértékben gazdagította országunk legnagyobb könyvtárát.

GÁSPÁR MARGIT.

A Lenin-könyvtár. A nagyszerű Moszkvát, nevezetességeit megismerni vágyódó, kíváncsi szemű idegen a régi főúri paloták, hatalmas, új építészeti műremekek között kóborolva, csodálkozással áll meg a város szívében, szemben a Kremllel: négy utcától határolt, igen nagy arkádós-oszlopos, gyönyörű régi épület bűvöli el, körülötte a világszerte ismert írók, tudósok, filozófusok szobrai. A városképbe finoman illeszkedő épülettömb a XVIII. század végén alapított *Rumjancev Múzeum*, mely 1924-ben megszűnt, hogy állományával beolvadva helyet adjon berkeiben a nagy orosz szociális mozgalom és forradalom történetét felölelő könyvtárnak is. Így létesült a *Lenin-könyvtár* és évről-évre számos gyűjteménnyel gazdagodva, a világ legnagyobb könyvtárai közé emelkedett.¹

Moszkvában igen sok az értékes könyvgyűjtemény: mángyűjtemények és közkönyvtárak. A *Lenin-könyvtárral* együtt három világhírű közkönyvtára van: a másfélmillió kötettel és bibliotekonomiai múzeummal rendelkező *egyetemi könyvtár*, a Kommunista Párt Központi Bizottsága közelében működő, 1931-ben a Lenin és a Marx—Engels Intézet egyesítéséből alapított *Marx—Lenin Intézet* bibliotékája, de mindkettőnél gazdagabb a még — világviszonylatban is gigantikus — *Lenin-könyvtár*, amely a múlt esztendőben ünnepelte fennállásának 80 éves fordulóját.

Gyűjtőkörénél fogva mindenekelőtt beszerzi és megőrzi az orosz- és idegennyelvű oroszországi és a külföldön megjelent orosz vonatkozású nyomdatermékeket, valamint e művek tanulmányozásához szükséges segédmunkákat. Hatalmas a külföldi kézirat-, könyv- és sajtógyűjteménye is. A ma már közel 6 millió kötetet is meghaladó állományának alapját a *Rumjancev Múzeum* könyvtára képezi orosz nemzeti anyagával, a könyvnyomtatás első idejéből való inkunábulumaival, XV. és XVI. századi könyvritkaságaival: a velencei Aldus Manutius nyomdászcsalád műhelyéből származó aldináival és a híres-neves hollandi műhelyben — Leidenben, Amszterdamban — készült elzevireivel. Az évek során mindehhez sok értékes, új szerzemény csatlakozott: II. SÁNDOR cár közművelődési miniszterének, KORCOVNAK 16.000 kötetes könyvtára, megannyi ritkaság. POLTORACKINAK, a közismert szakembernek 25.000 kötetes gyűjteménye. GRÓF GUREVNEK, egyik legszorgalmasabb orosz gyűjtőnek irodalmi és művészeti tárgyú művei, mintegy 8000 kötet. A cárizmus idejének tiltott könyvei. 1929-ben kebelezték be a régi orosz vezérkari könyvtárt. Ma már e könyvtárnak, egybevetve a Szovjet-Ünió többi

¹ A tárgykörünkre vonatkozó tájékoztatásért ezúton is hálás köszönetet mondunk BABENCSEVA SZONJA szakírónőnek, a magyar-orosz kultúrkapcsolatokat olyan szeretettel, nagy tudással ápoló GURKIN őrnagy úrnak és ABELOVSZKY ANTÓNIAÉNAK.

közgyűjteményével, páratlan az editio princeps, az unikum és rariora gyűjteménye.

Kéziratainak száma meghaladja a 40.000-t, közöttük vannak a világszerte ismert orosz írók: PUSKIN, GOGOLJ, TOLSZTOJ kéziratai, a híres Szent-Háromság kolostornak (Sergeeva Lavranak) nagyon értékes orosz és külföldi kéziratgyűjteménye. Állandó kiállítási tárlóiban pedig KRILOV, ZSUKOV, GOGOLJ és a többi nagy orosz író, tudós, közéleti férfiú autográfjában, NAGY PÉTER cár leveleiben, rendeleteiben, államigazgatóásával kapcsolatos irományaiban merülhet el a szemlélő.

A *Lenin-könyvtár* még „múzeum-könyvtár“ állapotában, a forradalom fellobbanása előtt is igen jelentős szerepet játszott Oroszország kulturális életében, pedig állománya a szovjeturalom esztendői alatt megtízszereződött. Kevés nemzeti könyvtárat ismerünk, mely a fejlődésnek ilyen gyors ütemével dicsekedhetik, még a közelmúlt háború alatt is közel 400.000 új könyvvel és 150.000 folyóirattal gyarapodott. Sok emeletes vasállványokkal felszerelt raktárainak polcai izesztő mértékben duzzadnak meg az egész Szovjet-Únióra kiterjesztett kötelepéldány-, csere-, vétel- és ajándékképpen bekerülő művek által; ha e polcokat valamilyen szeszélyes erő egymásmellé helyezné, 250 kilométer hosszú könyvsor kígyózna a szemlélő előtt. E hatalmas anyag természetesen már nem „múzeum-könyvtár“, kapui mindenki számára megnyílnak s a különböző képzettségű, korosztályú, nemű és nemzetiségű érdeklődőt egyforma buzgalommal szolgálja könyvvel, útbaigazítással nagylétszámú tudományos és segédtszűvelő kara.

Még vasárnapon, ünnepnapokon is a dolgozók tömegesen keresik fel magasabb szellemi szórakozásért kedves könyvtárukat s a művelődésnek e kolosszális vártáján egész tudományos hadsereg áll őrt, hogy megfélelő olvasótermébe irányítsa az egyetemi hallgatót és tanárt, tudóst, polgárt, munkást, gyermeket. A nem szakkérdésekkel foglalkozók a nagy, ezerháromszáz embert befogadó, közös-olvasóterem asztalainál böngészik szórakoztató olvasmányaikat, kedvenc lapjaikat, folyóirataikat. Asztalok, melyeknél egykor TOLSZTOJ LEO, DOSZTOJEVSKIJ, vagy az ifjú LENIN tanulták vérré az irodalmat és a tudományt, hogy megírassák az emberiség fejlődését, a világ kultúráját továbbvivő műveiket. De nemcsak az orosz, a külföld irodalmának és tudományának vezéremberei is gyakran ellátogatnak műveik forrásanyagáért a *Lenin-könyvtárba*.

A könyvtárban lázas munka folyik, mely a tisztviselőt és a kutatót egyformán magával ragadja. Az olvasó, ha még oly szakképzett is, még oly jártas a kutató munkában, e könyvtáróriási berkeiben, a világ kultúrtermésének e duzzadó „magtáiraiban“ könnyen eltéved; tájékozatlanságát növeli a folytonosan megjelenő újabbnál újabb művek sorozata s ekkor lép be a kutató életébe a könyvtári tisztviselő segítő, irányító munkájával, a bibliográfiai hadsereg, hogy megadja a keresett kérdés szükséges irodalmát, könyvcímekhez megmondja az ismeretlen szerzőt; a tudományos munkást tudományága legfrissebb eredményeihez juttassa s ennél fogva a tudomány haladását biztosítsa. Miként a *British-Museum*

könyvtárát, vagy a párizsi *Bibliothèque Nationale*t, hasonlóan a *Lenin-könyvtár*t is gyakran keresik fel a könyvtár belső életét, munkamódszereit tanulmányozó külföldi látogatók. A londoni parlamenti küldöttség külön beszámolóban nyilvánította erre vonatkozó elismerő véleményét. Nemkülönbén az amerikai WILKEY, akit szintén magával ragadott a könyvtárnak sokoldalú és minden vonatkozásban nagykiterjedésű munkálkodása. A *Lenin-könyvtár*nak elsőrangúan képzett tudományos tisztviselői vannak. Szaktudományukban feltétlenül jártasak s csak ilyenek kerülhetnek a könyvtárhoz, mert egyedül e képesség birtokában tájékozathatnak és tájékozódhatnak a világ könyvpiacán egyre nagyobb számban megjelenő szakmunkák beszerzésének a szükségességéről, óvhatják meg a könyvtár raktárait a fölösleges balaszttól, az olvasót az értéktelen, hitvány fércműtől. E tisztviselők rendszerint maguk is termékeny tudósok, a könyvtár kiadványainak — önálló művek, folyóiratok — szorgalmas munkatársai, irodalmi és tudományos „nagydíjak” nyertesei, tehát mindenképen hivatottak arra, hogy a könyvtár számára beszerzendő munkákra vonatkozólag javaslatot tegyenek. A művek beszerzése egyébként nem csupán az ő véleményezésüktől függ. A javaslatétel a könyvtár valamennyi tudományos tisztviselőjének a részvételével, hivatalos helyen és időben, munkarendben történik. Rendesen élénk vita előzi meg a döntést s ha egyhangúlag ajánlják is beszerzésre a vitatott művet, a végleges hozzájárulást az egyes osztályok vezetői és a könyvtár főigazgatója adják meg.²

Igen fontos munkaállomása a *Lenin-könyvtár*nak a központi tájékoztató, a reference- vagy információs osztály. Naponként majdnem 100 felvilágosításra váró kérdés is befut ide, köz- és magánhivatalok, magánosok gyors választ óhajtó érdeklődései. A könyvtár munkafeltételei megkívánják, hogy lehetőleg 48 órán belül feleljenek rájuk. Érdekes jelenség a könyvtár által kibocsátott és megválaszolás céljából a nagyközönség legszélesebb rétegéhez eljuttatott, az étellel kapcsolatos kérdéseket tartalmazó ívek sorsa. Kitöltésük után visszakerülnek a könyvtárba, ahol azt a megfelelő munkaállomás tudományos tisztviselői feldolgozzák. E kérdőívek válaszai igen sok esetben adtak érdekes, ösztönző, értékes gondolatokat és jelentettek kezdeményező erőt vérbeli tudósok számára. A közelmúltban lezajlott második világháború e kérdőívekre is rányomta bélyegét. Ankétet indítottak például az elsötétítés minél tökéletesebbé tételére, a vasutak, közüzemek, gyárak elsötétítésére, az óvóhelyekre, az értékek elmenekítésére vonatkozóan. Az általános tájékoztatás meggyorsítására a reference-osztálynak külön segédkönyvtára van, amelyben természetesen ott van a többi mű között a *British-Museum* nyomtatott katalógusa, a *Library of Congress* katalógusa — 1,300.000 könyvet felölelő segédmű — a tudomány és a művészetek orosz és külföldi bibliográfiai tájékoztatói, folyóiratok, könyvárusi jegyzékek.

² V. ö.: SZEMZŐ PIROSKA: A moszkvai akadémiai könyvtár. — M. Kszle. 1944. 2—4. sz.

A könyvtár bibliográfiai információs munkája természetesen nem korlátozódik a Szovjetunió határait. Igen érdekes a külföld idevágó érdeklődése: így ROYCEOT, a neves amerikai irodalomtörténészt és írórt például az érdekli, hogy Oroszországban milyen művek jelentek meg BALZACRÓL, melyek a BALZAC-kiadványok, hány kiadást értek meg. A toledói *Cervantes-Társaság* tudni szeretné a DON QUIJOTE orosz fordításait időrendben, népszerűségüket, példányszámukat. De az orosz szellemi és társadalmi élet minden megnyilvánulására vonatkozólag befutnak kérdések és nem kisebb a technikai tudományos érdeklődés sem. Ez magyarázza a könyvtárnak széleskörű levelezését, elsősorban a Szovjet-Unió különböző nagyvárosainak könyvtáraival, kívülük pedig még 16 európai állam, tengerentúli ország — számszerint 173 — nagy könyvtárával. Állandó és igen szoros a kapcsolat a *British Museum*mal és a *Library of Congress*-szal.

Mint hogy egyformán jellemző a közelmúltra, valamint a könyvtáraknak az élettel való szoros kapcsolatára — hiszen az igazi könyvtár nem maradhat szűkkeblű, elszigetelt intézmény —, nem hagyhatjuk említés nélkül a *Lenin-könyvtár*nak a „fronttal“ folytatott tájékoztató levelezését sem. E levelezők legnagyobb része azokból a harcosokból került ki, akik békében a könyvtár buzgó látogatói voltak s már ekkor számos alkalommal elégitette ki „tudományos“ kíváncsiságukat a könyvtár. Miről írhatnak könyvtárunknak harci állásaikból a halállal kacérkodó katonák? Milyen tárgy érdeklődés irányíthatja őket a békés kutató munka falai felé? Az egyik az ellenséges város elfoglalása után könyvet talált és a hosszabb lélekzetű harci szünetben el is olvasta. A mű nagyon tetszett neki s most már szeretné tudni, mi a címe, ki a szerzője, mert a nagy, pusztító háborús vihar a könyv címlapját is magával sodorta. A könyvtár segítségét kéri, árulja el a nagy rejtélyt, írja meg minél előbb a hiányzó adatokat. A másik katonának talált könyvének éppen a legérdekesebb része, a vége hiányzik. Ez a befejezést várja a könyvtártól, csonka könyve hőseinek a sorsát. A frontnak a műkedvelő körei műsoranyagot sürgettek; majd hálásan köszönték meg a sok sikert aratott színdarabokat a „frontszínházi rendezők“.

ROMAIN ROLLAND halálának híre eljutott a harctereken küzdőkhöz is. A kiváló író Oroszországban is igen népszerű. Műveinek fordításai igen sok kiadást értek meg, nem váratlan ennél fogva, hogy a kedvenc író haláláról minél többet szeretne tudni, még az ágyútűz mellett is, egykori olvasója. És már futnak is a könyvtárból a tábortól postaszámra a Romain Rollandról szóló cikk-kivágatok, a ROLLAND-oeuvre jegyzéke.

Még hosszú oldalakon keresztül idézhetnénk e könyvtári „frontlevelezést“, csupa meleghangú, kíváncsiskodó, türelmetlenkedő, majd hálálkodó írást, annak a vágnak a kifejezését: már jó lenne ismét a barátságos olvasóterem meghitt, csendes óráit élvezni...

Igen fontos ténykedése a *Lenin-könyvtár*nak a könyvcseré, kiadványainak, főlős példányainak végleges, ritkaságainak időleges cseréje. KOLISEV, a *Lenin-könyvtár* igazgatója szerint, a könyvcseré a háborús nehézségek közepette sem szünetelt. Az Egyesült Államokkal, Angliá-

val, Kanadával, Ausztráliával folytattak cserét. A hajók a fegyvereken, gépeken kívül könyveket, folyóiratokat, újságokat is igen nagy számban hoztak a Szovjet-Únióba, vagy vittek onnan. Jelenleg is több mint 40 országgal áll a könyvtár csereviszonyban, közöttük van Jugoszlávia, Bulgária, Románia, Finnország és Svédország s az egyre mélyülő baráti kapcsolatok arra engednek következtetni, hogy a könyvcseré hamarosan kiterjed Lengyelországra, Csehszlovákiára, Ausztriára, Belgiumra, Hollandiára, Dániára és Magyarországra is.

A békeévekben a *Lenin-könyvtár* olvasótermei sokszor voltak túlszűfoltak; ezért sem zárkózott el a kölcsönzés elől. Voltak természetesen korlátozó rendelkezései: a kinek és mit elv alapján, az értelmiségi fok és személyi megbízhatóság, a kölcsönkért mv természete döntötte el, hogy egy-egy könyv kölcsön adható-e vagy sem. Egyszóval, nem kölcsönözték ki magánosoknak az ősnymtatványokat, a könyvtár első nyomtatványait, az unikumokat, editio princepsket, rariorákat. Az értékes és nehezen megszerezhető műveket — ha kölcsönözték — lehetőleg csak rokonintézményeknek adták ki a kutatás megkönnyítése végett. A kölcsönzésnek megvoltak a maga sajátos és jól indokolt szabályai. Ez alapján véve ma sem változott.

1941-ben, mikor a fasiszta Németország megtámadta a Szovjet-Úniót, a *Lenin-könyvtár*nak is gondolnia kellett értékeinek elmenekítésére. Ekkor elszállították féltett könyveit az ország kevésbé veszélyeztetett belsejébe; a mentési munkálatok azonban kitűnő szervezetségüknel fogva egy napra sem szakították meg a könyvtári ügymenetet, a tudományos munkát. Az olvasó éppen úgy megkapta a kért művet — feltéve, ha nem szerepelt az elszállítottaknak a listáján —, az érdeklődő a felvilágosítást, mintha mi sem történt volna az orosz határokon kívül és belül. Nem állítható természetesen, hogy a háború nem jelentett a *Lenin-könyvtár* életében is kisebb-nagyobb zökkenőket, mely azonban 1944-ben, az elmenekített anyag visszaszállításával elsímult. A könyvtár hősieken dolgozó, mindenrangú munkásgárdája pedig magas kitüntetést nyert Sztálintól: a „Moszkva védelméért“ érmet, mert fáradságot, áldozatot nem tekintve, szívós munkával állt helyt az orosz kultúrkincsek megmentésében.

Ma újra megindult a *Lenin-könyvtár*ban a békeévek szorgos élete. A munka talán még változatosabb, hiszen az egész világ harcát az egész világ békéjének kell követnie, az embereknek egymástól való eltávolodását újra a szerető egymásratalálásnak... És a *Lenin-könyvtár* egész erejével ezt a békét kívánja szolgálni: megtartani és bemutatni a könyvet saját és minden más nemzet békés, művelődésre vágyódó fiainak.

STEMZŐ PIROSKA.

Borbélysebeszek könyvtára Orvosok könyvtárainak ismertetése halás foglalkozás. GULYÁS PÁL nemrégiben hatalmas kötetben ismertette a XVI. század kiváló magyar humanista orvosának, ZSÁMBOKI JÁNOSNAK könyvtárát, M. NAGY OTTÓ GYARMATHY SÁMUEL könyvtárának jegyzékét (*Erdélyi Múzeum*, 1943), DIÓSADI ELEKES GY. pedig WESZPRÉMI IST-

VÁN könyvtári hagyatékának jegyzékét közölte (*Magyar Könyvszemle*, 1942). Borbélysebészeink könyvtáráról azonban eddig nemigen esett szó. A következőkben a debreceni borbélysebészek 1799. évi könyvállományát mutatom be.¹

1799-ben 12 borbélysebészmester volt a debreceni borbélyi atyafiúság kebelében, közülök azonban egy el volt tiltva a gyakorlattól. A többiek nagyobb részét a pesti egyetem sebészi tanfolyamát is hallgatták, sőt vizsgát is tettek, azonkívül akadtak közöttük olyanok is, akiknek szülés-mesteri és állatgyógyászati vizsgájuk vagy képesítésük is volt.

Magának a céhnek nem volt céhális könyvtára, az *Orvosi Tárra* is csak ZILAHY városi fizikus felszólítására fizettek elő 1840 körül. A 12 sebész közül orvosi könyvet csupán kilencnél találunk. A könyvek a következők:²

Könyv szerzője és címe:	Mely sebészeknél található:
1. Sam. Benkó: De arte medendi	St. Szántai, St. Szemerjay.
2. St. Blanckard: Lexicon chemic. med.	Joa. Bata, Andr. Végh.
3. Boerhaave: De arte medendi, 5 kötet	St. Szántai.
4. Burneth: Thesaur. med.	Joa. Bata.
5. Cranz:	Joa. Bata.
6. Jos. Csapó: Herbarium	St. Szántai.
7. Martin Cseh: De Lue Pecorum	St. Szántai.
8. Dispensatorium Viennense	Andr. Végh.
9. Laur. Heister: Opera omnia	Joa. Bata.
10. Laur. Heister: Chirurgia, vol. I—II.	St. Szántai.
11. Hippokrates: Aphorismi	G. Bihari.
12. Jos. Kiss: Pathologia de venae sectione	G. Bihari, St. Szántai.
13. Jos. Kiss: De educatione Puerorum	St. Szántai.
14. Adam Kulm: Tabella anatom.	Joa. Bata.
15. Steph. Madai: De Peste	Andr. Végh.
16. Henr. Marschal: De Obstetritia	St. Szántai.
17. St. Mátyus: Dietetica	G. Zombory, Sam. Szemerjay.
18. Miskolczy: Manuale chirurg.	Sam. Csáthy, G. Bihary.
19. Carl Motsi: Initium artis Obstetritiae	G. Bihary, G. Zombory, Sam. Csáthy.
20. Musitany: Chirurgia	Joa. Bata.
21. Pápai Páriz: Pax Corporis	St. Gyursa.
22. Pharmacopoea Austr. Provinc. Viennae et Posonii	St. Szántai.
23. Jos. Jac. Plenck: Taxa medicam	St. Szántai.
24. „ „ „ Anatom.	Sam. et St. Szemerjay, Joa. Bata, St. Szántai, G. Bihary, G. Zombory, Andr. Végh.

¹ Forrás: Bpesti Orsz. Levéltár, Helytartó Tanács iratai, Res Sanit. ao 1799. fasc. 2, no 21.

² Megjegyzés: a könyvcímek és szerzőik neveinek írásában az eredeti szöveget követtem, ugyancsak változatlanul hagytam a rövidítéseket.

25. " " " Churgia ..... Sam. et St. Szemerjay,
Sam. Csáthy, St. Szántai,
Joa. Bata, G. Zombory
26. " " " Pharmacopoea ..... St. Szántai, Joa. Bata, G.
Bihary, St. Szemerjay.
27. " " " Morbi oculorum ..... St. Szántai, G. Bihary,
Joa. Bata.
28. " " " Morbi cutanei ..... Joa. Bata.
29. " " " Solutio Mercury ..... Joa. Bata, G. Bihary.
- Könyv szerzője és címe: Mely sebészeknél található:
30. " " " Institutio ..... G. Bihary.
31. Jos. Quarin: Methodus medendi ..... Joa. Bata.
32. Sam. Ráztz: Physiologia ..... St. Szántai, Sam. Szemerjay.
33. " " " De febre scarlatina ..... G. Zombory, St. Szántai,
St. Gyursa, Sam. et St.
Szemerjay.
34. " " " Churgia forensis ..... St. Szántai.
35. " " " De medicamentis ..... Sam. Csáthy, G. Zombory.
36. " " " Instructiones ..... G. Bihary.
37. Raphaele Stejdele: De obstetricia ..... St. Szántai.
38. Jos. Stejdele: Praxis Obstetriciae ..... Joa. Bata, G. Bihary, St.
Gyursa, G. Zombory
Sam. et St. Szemerjay,
St. Szántai.
39. Aug. Scharschmidt: Tabella anat. .... St. Szemerjay.
40. Mich. Schosulin: De Medicamentis ..... Sam. Csáthy.
41. Florent Schuyt: Rénatus des Cartes: De Homine,
cum figuris ..... St. Szemerjay.
42. Severin: Medicina et chirurgia ..... Andr. Végh.
43. Szind: De morbis Equorum ..... St. Szántai.
44. Anton Störck: Praxis med. .... G. Bihary, Andr. Végh,
G. Zombory.
45. " " " Manuale chirurg. .... St. Gyursa.
46. " " " De arte medendi (ver: per
Sam. Ráztz) ..... Sam. et St. Szemerjay,
Joa. Bata, St. Szántai,
Sam. Csáthy.
47. Tissot: De arte medendi ..... Andr. Végh.
48. " " " De obstetricia ..... St. Szemerjay.
49. Alexand. Tolnai: De Lue Pecorum ..... Sam. Szemerjay, St. Szántai.
50. " " " De arte veterinar. .... St. Gyursa.
51. Hyeron. Tragy: Pharmaceut ..... G. Bihary.
52. St. Valy: Herbarium ..... Andr. Végh.
53. Steph. Veszprémi: De obstetricia ..... St. Szántai, G. Bihary,
Andr. Végh, St. Gyursa,
St. et Sam. Szemerjay,
G. Zombory, Joa. Bata,
Sam. Csáthy.

54. Voltschmiedt: Praxis med. .... G. Bihary.
 55. „ Anatomia ..... Andr. Végh.
 56. Volstein: Morbis Equorum ..... Sam. Csáthy, Joa. Bata.

A „best-seller“-könyv kétségtelenül WESZPRÉMI szülészete volt, és e sebészeket, szülészeti műveltségüket tekintve, joggal tarthatjuk az ő tanítványainak.

A könyvekre meg kell még jegyeznem, hogy a Helytartó Tanács gyakran ajánlotta orvosaink, sebészeink figyelmébe azokat a könyveket, melyek főleg az éppen aktuális betegségek vagy problémák megoldására legkorszerűbbnek látszottak. Így találkozunk STEIDLE (1788), TOLNAY (1796), VOLSTEIN (1785) stb. könyveinek kommandálásával (LINZBAUER: *Codex San.* III. k.). A könyvek általában közismertek és közhasználatban levők voltak, egyedül MADAI ISTVÁN neve ismeretlen, sem SZINNYEI, sem PETRIK, sem SZABÓ, sem az orvostörténeti bibliográfiák nem említik.

CSAPÓ eme összeírása említi, hogy 1799-ben mind a 14 bábának megvolt egy Debrecenben 1766-ban kiadott *Bábakönyve* és azt „legere et relegere tenentur“, mivel írni-olvasni mind tudott. A kérdéses könyv: Weszprémi bábakönyve. DIÓSADI ELEKES GYÖRGY.